

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

80

1964

4. SZÁM

MAGYAR KÖNYVSZEMLE, 80. ÉVF. 4. SZ. 289—392 I. BUDAPEST, 1964. OKT.—DEC.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA I. OSZTÁLYÁNAK

könyvtörténeti, bibliográfiai és dokumentációs folyóirata

Megjelenik negyedévenként

Szerkesztőbizottság

DEZSÉNYI BÉLA (h. szerkesztő), MÁTRAI LÁSZLÓ, MEZEY LÁSZLÓ, RÓZSA GYÖRGY,
V. WALDAPFEL ESZTER

Felelős szerkesztő

KÓHALMI BÉLA

E szám munkatársai : MÁTRAI LÁSZLÓ akadémikus, a Budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója, DÜMMERTH DEZSŐ, a budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársa, BÜKY BÉLA, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának munkatársa, NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, D. SZEMZŐ PIROSKA, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem munkatársa, SZIJ REZSŐ tudományos kutató, HOLL BÉLA tudományos kutató, BORSA GEDEON, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, SÁNDOR ISTVÁN, a Néprajzi Múzeum munkatársa, V. M. BARASENKOV, a Szaltükov-Sesedrin Könyvtár igazgatója, IZSÉPY EDIT, a budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársa, DÖRNYEI SÁNDOR, az Országos Orvostudományi Könyvtár munkatársa, NAGY ERNŐ, a Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárának munkatársa, CSAPODINÉ GÁRDONYI KLÁRA, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, BELICZAY ANGELA, a Ráday Könyvtár munkatársa, KOZOCSA SÁNDOR, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, TAKÁCS MENYHÉRT, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, KINDLOVITS KÁLMÁN, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, SZENTMIHÁLYI JÁNOS, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, L. MESTERHÁZI-NAGY MÁRTA, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa, WITTEK LÁSZLÓNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, FERENCZY GÉZA, a Nyelvtudományi Intézet munkatársa

Technikai szerkesztő: DÖRNYEI SÁNDOR

Szerkesztőség: Budapest VIII., Múzeum krt. 14—16. Telefon 134—400.

A szerkesztőség legfeljebb 1 ív terjedelmű és az MSZ 9651 szabványnak megfelelő kéziratokat fogad el.

A kiadvány előfizethető vagy példányonként megvásárolható:

az AKADÉMIAI KIADÓ-nál, Budapest V., Alkotmány u. 21:

Telefon: 111—010, MNB egyszámúszám: 46

Csekkbefizetési számla: 05.915.111—46

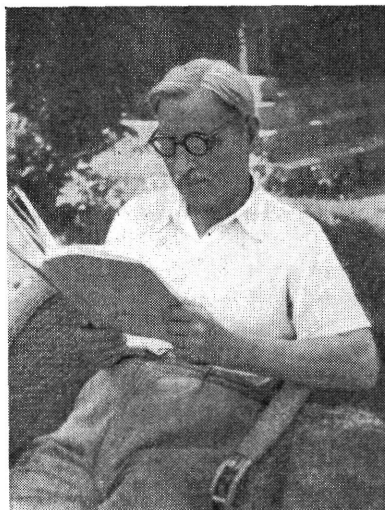
az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLT-ban, Budapest V., Váci u. 22.

Telefon: 185—612

a POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODÁ-nál, Budapest V., József nádor tér 1.

Telefon: 180—850

Csekk számla: egyéni 61.257, közületi 61. 066

Köhalmi Béla

Folyóiratunk szerkesztőjét, munkabizottságunk elnökét, — az egész magyar bibliográfiai, dokumentációs és könyvtárügy felülmúlhatatlan ismerőjét és oktatóját üdvözljük nyolcvanadik születésnapján.

Nem életrajzot írunk, hiszen az szerényre szabva is íveket tenne ki, és majdnem minden oldala a *Magyar Könyvszemlé*ben kívánna megörökítést. A *Könyvszemle* tárgykörébe tartozik a rangos újságíró és szerkesztő — sajtótörténeti szempontból; a kiadó, a lexikonszerkesztő — a könyvtörténet oldaláról; a vezető könyvtáros — a könyvtártörténet felől; a bibliográfia ma egyedül álló magyar szakembere és oktatója — a könyvészeti tudomány látószögéből. Ennyit ez a néhány sor ki nem meríthet, be kell érünk a köszönettel. És talán ez a legméltóbb KÖHALMI Béla egyéniségéhez, aki magát a legmagasabb tudományos kitüntetés alkalmából is egyszerűen könyvtárosnak nevezte. Persze a „könyvtáros” cím az ő szemében magas rangot jelentett mindig — egyben igényt, hogy a címet abban az értelemben használjuk, amelyet ő adott neki.

Mert már akkor könyvtáros-munkatársát látta meg benne a forradalmi ígértű nagy tehetségek felfedezője, SZABÓ Ervin, amikor még egyszerű városi tisztviselő, de ugyanakkor már a *Huszedik Század* és a *Budapesti Napló* munkatársa volt, novelláíró és publicista egyben. 1909-ben lépett a Fővárosi Könyvtár kötelékébe, ahol a könyvtáros címet vele együtt olyanok viselték, mint DIENES László, BRAUN Róbert, MADZSAR József. A könyvtárban és a bibliográfia az ő eszmevilágukban szoros tartozéka volt a modern

társadalomtudománynak, amelynek a jegyében a szellemi gondviselésükre bízott tömegek forradalmát készítették elő. SZABÓ ERVIN KÓHALMIT nyugati tanulmányútra küldte, rábízta az első fiókkönyvtár megszervezését és később a könyvtár központjának teljes újjászervezését; utóbbinak köszönhető a mai Szabó Ervin Könyvtár által is megtartott és fejlesztett modern katalógushálózat, a könyvkártyás kölcsönzési rendszer, a raktározás rendje és sok egyéb.

De hogy mit jelent számára a „könyvtáros” rangja, azt KÓHALMI 1913-tól kezdve folyóiratával, a *Könyvtári Szemlével* mutatta meg. A kortársak egy része örömmel, a konzervatív könyvtárosok meghökkenéssel vették észre, mennyi területre óhajtja kiterjeszteni KÓHALMI könyvtári folyóiratának érdeklődését: „az irodalom a maga egészében, az időszaki sajtó, az írók, a kiadók, a könyvgyűjtők, a könyvtárosok és a szabad tanítással foglalkozók egytől egyig objektumai lesznek a mi megfigyeléseinknek” — ezt mondja programjában a *Könyvtári Szemle*. Az igényes programot igényes munkatársak segítségével a háborúval járó teljes elnyomódás kezdetéig be is töltötte a szerkesztő. A sovíniszta hangulatkeltéssel a népek kulturális egymásrautaltságáról vallott nézeteit állította szembe. „A kulturális kincsek nemzetköziségét a világháború sem szüntetheti meg” — írta 1914-ben!

A *Könyvtári Szemle* olyan témákra is kitért, amelyekről azt hittük, hogy csak a század második felében vagy legalábbis derekán vetődtek fel, mint a munkaszervezés kérdése a könyvtárakban, és KÓHALMI lapja volt valószínűleg az első, amely a KNER- és a TEVAN-nyomda tipográfiai újításaira felfigyelt: ezzel a két példával illusztrálhatjuk a *Könyvtári Szemle* sokoldalúságát.

De a *Szemlében*, majd külön röpiratban vetette fel KÓHALMI a hiányzó nemzeti bibliográfia fájó kérdését is; szinte feledésbe ment, hogy egy fél-évig, 1914 első felében a *Könyvtári Szemle* hozta a kurrens nemzeti bibliográfiát *Magyarország Bibliográfiája* című havi melléklapjában.

1918. október 31-én, a KÁROLYI vezette forradalom első óráiban DIENESSEL, MADZSARRAL és BABITS MIHÁLYVAL KÓHALMI is a körutakat járta, buzdító beszédekben követelve a HABSBURG-uralom lerázását. Már a proletárdiktatúra kikiáltása előtt kapcsolatot talált — DIENES LÁSZLÓVAL, a Fővárosi Könyvtár élén SZABÓ ERVIN UTÓDJÁVA. együtt — a kommunista mozgalomhoz. Az 1959-ben általa sajtó alá rendezett *A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye* című kiadvány közli a könyvtárügy szocialista átszervezésének meg 1919 elejéről származó tervét. Február 20 után a KMP új, illegális Központi Vezetősége a Fővárosi Könyvtárban alakult meg, a kevés beavatott között KÓHALMI tudtával. Részletesen kellene kivonatolnunk KÓHALMI mindnyájunk által ismert könyvét, ha mindent el akarnánk mondani, ami a Tanácsköztársaság néhány hónapja alatt a magyar könyvtárügy érdekében történt. A könyvtári megbízottak, DIENES és KÓHALMI, létrehozták a Könyvtárügyi Tanácsot, az Országos Bibliográfiai Intézetet és — ezt KÓHALMI, a publicista és szerkesztő jogos büszkeséggel emeli ki — kiadták a *Tanácsköztársaság Könyvtárügye* című folyóiratot: az egyetlen hivatalos közlőnyt a világon, amelyet forradalmi kormány könyvtári ügyekben valaha is kiadott.

Az emigráció útja Bécsbe, majd Berlinbe vezetett: magyar könyvkiadó szervezésében és vezetésében vesz részt, munkatársa a forradalom miatt száműzöttek lapjainak, köztük a *Bécsi Magyar Ujságnak*, német lapok szer-

kesztésében is részt vesz, de legfőképpen ő szerkeszti az emigráns sajtó leg-egyénibb emlékét, a Bécsben megjelent *Panoráma* című képes folyóiratot: benne a HORTHY-korszak bűnei ellen nemcsak a szó, de a kép agitatív erejét is felhasználva lép fel.

Hazatérve másodszer is kiadja 1918-ban nagy sikert aratott *Könyvek könyve* című gyűjteményét, magyar írók vallomásait olvasmányaikról. Nevéhez fűződik a RÉVAY József által megkezdett *Hungária irodalmi lexikon* kiadása 1947-ben.

KÓHALMI Béla már kissé elhagyta azt az időt, amelyet az életkor delé- nek nevezünk, amikor elérkezett a Felszabadulás.

Még nála is meglepő lendülettel látott az újra szabaddá vált munkához. Először is újra teljesen könyvtárosnak érezte magát. 1950-ig HAJDU Henrikkel és DIENES Lászlóval vezette a Szabó Ervin Könyvtár rekonstrukciós munkáit. 1950-tól az Országos Könyvtári Központ, majd az Országos Széchényi Könyvtár módszertani tudományos tanácsadója. Azonkívül, hogy az elhagyott, illetve állami tulajdonba vett könyvek állagának megőrzése és a köz- művelődés és a tudományos kutatás javára való értékesítése érdekében ő tette a legtöbbet, — gondja volt a legújabb könyvtári módszerek tanul- mányozására, terjesztésére, főleg az akkor még alig ismert Szovjetunió felé irányuló érdeklődés kielégítésére. Az OKK-ban három párhuzamos kiadványt szerkesztett: a *Könyvtártudományi Szemlét*, a *Könyvtártudományi Beszámoló* című referáló lapot és a *Szovjetunió és a népi demokráciák könyvtárügye* című sorozatot.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottságának — ma Könyvtörténeti, Bibliográfiai és Dokumentációs Munkabizottság — alapításától (1954) kezdve elnöke. A Bizottság munkáját megindító terje- delmes referátuma a magyar könyvtörténet és bibliográfia évtizedekre szóló feladattervét adta, és hozzákapcsolta azt az Akadémia legjobb hagyom- ányaihoz, azokhoz, amelyek a SZENNYEI Józsefek és SZABÓ Károlyok nagy bibliográfiai műveinek támogatásában nyilvánultak, és amely hagyományo- kat tulajdonképpen a Tanácsköztársaságot követő ellenforradalom szakasz- tott meg.

Tanítványaitól hallottuk, hogy igazi értője volt a tudományos peda- gógiának: akinél érdeklődést látott, az mindent megtanulhatott tőle. Ma- gas igényeket támasztott a könyvtárosképzéssel szemben. Bibliográfiai elő- adásai ma is a tárgy oktatásának bázisát jelentik, több alapvető cikke eb- ből a tárgykörből jelent meg, új célokat tűzve a bibliográfia elé; egyik célja volt a bibliográfia „rangemelése”. Ő használta először a bibliográ- fiák jellemzésére a „műszer” elnevezést, aláhúzva ezzel nélkülözhetetlen- ségüket minden tudományos munkában.

A nyolcvanadik születésnap KÓHALMI Béla életében éppúgy nem jelent megpihenést, a múlt gazdag emlékeiben való elmerülést, mint pár év előtt a Kossuth-díj elnyerése sem. Itt van köztünk, sok válság és viszontagság ellenére teljes frissességét, alkotó erejét megőrizve. Higgadt hangja, meg- győző érvelése ma is sok vita eldöntő fóruma. Nem, valóban nem lenne még időszerű életrajzát megírni. Ezt a rövid megemlékezést is — amely tudta és engedélye nélkül jelenik meg — a még mindig fiatal, az egyre alkotó KÓHALMI Béla köszöntésével, nem a múltak dicséretével zárjuk.

MÁTRAI LÁSZLÓ